

Вірші ієрогліфами

Особливості вивчення китайської лірики, 8 клас

Валентина Снегірєва, Лідія Сімакова, кандидати педагогічних наук, старші наукові співробітники Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Китайська поезія – одна з найдавніших на землі. З'явившись у другому тисячолітті до нашої ери, вона проіснувала, зовні мало змінюючись, аж до початку ХХ століття. Зрозуміло, що така поезія не може бути простою, легкою для розуміння. Вона вимагає підготовленого читача. І такий читач упродовж більш ніж трьох тисячоліть у китайській поезії був. Класична китайська освіта передбачала знайомство з усім масивом традиційної культури, причому найголовніші тексти вимагалося заучувати напам'ять. Більш того, вміння складати вірші входило в обов'язкову програму державних випробувань на отримання чиновницької посади. Таким чином, поет в середньовічному Китаї звертався до читача, який легко орієнтувався не лише в тонкощах віршування, а й у натяках, цитатах, алегоріях, якими насичена традиційна поезія. З відміною на початку ХХ століття класичної освіти такий читач зник і в самому Китаї.

Чи варто говорити, наскільки складним є розуміння китайської поезії для тих, хто належить зовсім до іншої культурної традиції. Тому перед тим, як представляти учням китайську лірику, необхідно, хоча б побіжно, розповісти про особливості поетичної традиції в цій країні.

Спочатку – про старовинну мову, якою створювалася середньовічна поезія. Ця мова – *веньянь* (букв. «слово культури»), своєрідна латина всього Далекого Сходу – прийшла з Китаю в Японію, Корею і В'єтнам, де століттями співіснувала з національними мовами як мова високої культури. У цій мові слово, як правило, має один склад і записане одним ієрогліфом; воно відрізняється принциповою аморфністю, не має ні префіксів, ні закінчень і може стояти в реченні практично на будь-якому місці, в якій завгодно комбінації, набуваючи тих чи інших граматичних властивостей залежно від контексту. Якщо в прозовій мові синтаксис досить стійкий

і, зокрема, звичайний порядок «підмет – присудок», то в мові віршованій починати рядок може і присудок. Внаслідок такої граматичної свободи окремий рядок і вірш в цілому понині залишаються предметом різноманітних, часто суперечливих інтерпретацій, багато з яких, закріпившись в коментаторській традиції завдяки авторитету того чи іншого інтерпретатора, служать орієнтиром під час читання старовинної китайської поезії як для носіїв мови, так і для іноземних дослідників і перекладачів.

Китайська легенда приписує винахід ієрогліфів вченому міністру Жовтого імператора¹. Мудрець придумав їх, дивлячись на сліди звірів і відбитки пташиних лапок. Переказ підкреслює: ієрогліф – це не знак речі, а її слід; умовність його не безмежна – адже слід не можна винайти. Ієрогліф – відбиток природи в культурі, а значить – щось таке, що належить їм обом. Зберігаючи зв'язок з річчю, яка його породила, він стоїть ближче до фотознімку, ніж до малюнку.

Складені з ієрогліфів вірші позбавлені ліричного свавілля, яке навантажує річ нашим до неї ставленням. Китайська мова несвідомо робить те, до чого свідомо прагне кожен поет: повертає речам їх естетичну природу – живу свіжість і красу. Ієрогліфи роблять китайську мовою видимої етимології. Одягнене в прозору графічну форму слово зберігає наочну пам'ять про своє походження. Кожен ієрогліф – застигла в віках метафора.

На додачу до мовних факторів інтерпретаційну гнучкість китайської поезії значною мірою зумовило її ймовірне походження з архаїчної ворожильної практики, що є основою усього традиційного китайського культурного комплексу. Іншими словами, принципова багатозначність, відкритість для тлумачень іманентно притаманні китайському віршу і зафіксовані в трактатах з поезики як особливе поняття *хань сюй* – «приховане накопичення» в перекладі акад. В. М. Алексєєва.

Ідеальний китайський вірш зовні має виглядати просто і невибагливо, «прісно» (*дань*), але приховувати в собі «невичерпну глибину думки» (лі хень шень). Досягненню бажаної глибини сприяють широко використовувані ремінісценції,

¹ Жовтий імператор (Хуан-ді) – легендарний правитель Китаю і міфічний персонаж. Вважається також засновником даосизму і першопредком китайців.

алюзії, цитати з класичних пам'яток, географічні назви, відсилання до деталей біографії, назви віршів типу «Другий вірш такого-то», «На рими такого-то», які іноді задають семантику тексту, скажімо, «Проводжаю друга», «Співаю про почуття», «Палацові скарги» тощо; і, нарешті, навіть відсутність особових займенників.

Вірші-ієрогліфи – ребус без відгадки. Ключ до шифру не у автора, а в тому світі, що оточує і нас, і його. Мистецтво поета – у відборі, в умінні так вилучити зайве, щоб речі не заглушали одна одну. Максимальна лаконічність тексту тут не стилістичний, а конструктивний прийом. Це не лаконізм західного афоризму, який зведе до небагатьох слів те, що можна було б сказати багатьма. Це самодостатність японських танка і хоку, які не уявляють світ, а складають його заново. Максимально звужуючи перспективу, вони роблять реальність доступною огляду і миттєвому позавербальному осягненню. По суті, це вірші, що навчилися обходитися без мови.

Вірш китайською – це низка неперекладних на нашу мову «речей в собі». Кожна річ, біля якої затримався автор, вимагає до себе поглибленої, споглядальної, медитативної уваги. Адже ми маємо зрозуміти, про що вона говорила автору, пам'ятаючи при цьому, що він почув лише частину сказаного.

Матеріали до уроків у 8 класі подаємо традиційно, у вигляді біографічних відомостей, історико-культурних коментарів, художніх текстів і завдань до них.

Лі Бо (701-762) і Ду Фу (712 — 770)

Восени 744 року зустрілися двоє чоловіків, які зажили слави найвидатніших поетів Китаю. Один з них, високого зросту й міцної статури, обличчям скоріше схожий на тюрка, ніж на китайця, носив за поясом меч, заколював простою шпилькою сиві пасма, голосно сміявся, немов наслідуючи звук весняного грому, і пересувався безшумною ходою мисливця. Інший, худий і сором'язливий, з обличчям стомленим від постійного читання й кабінетних занять, нагадував своїм простим полотняним одягом бідного вченого. Ім'я першого чоловіка — Лі Бо, ім'я другого — Ду Фу.

Невідомо, де саме відбулася їхня зустріч — у місті Лояні, східній столиці Танської імперії (крім східної столиці була ще й західна — місто Чаньань), чи в містечках

Ченьлю або Сунчене, загублених на південному сході країни, але ця зустріч, без сумніву, вплинула на всю історію китайської літератури.

Дружба Лі Бо і Ду Фу стала прикладом для багатьох поколінь китайських поетів, дала змогу зіставляти не лише їхню творчість, а й їхні життя. Разом вони подорожували, збирали цілющі трави, піднімалися на давні вежі й пагоди, щоб з висоти помилуватися далечінню, яка розстелялася навколо, говорили про літературу, читали один одному вірші. Але їх пов'язувала не лише взаємна дружба, близькість характерів і устремління: сама епоха ніби розподілила між ними ролі в тій драмі, яка потрясла дощенту Китай восьмого століття. Захоплені бурхливими подіями тих років, Лі Бо і Ду Фу пережили розквіт і занепад могутньої Танської держави.

Восьме століття почалося в Китаї блискучим царюванням Сюаньцзуна (з 712 по 756 рік). Мудрому й енергійному правителеві вдалося значно зміцнити кордони величезної держави (Китай займав територію від Монголії на півночі до Індокитаю на півдні), підкорити войовничих сусідів-кочівників, припинити міжусобиці всередині країни. Ряд розумних господарських перетворень, розпочатих імператором, сприяв розквіту економіки: на ринки обох столиць удосталь доставлялися товари із усіх кінців країни і продавалися за найнижчими цінами. Селяни, що обробляли свої ділянки, вчасно платили податки. У містах трудилися ремісники — від гончарів до зброярів. На шляхах майже зникли розбійники, і купецькі каравани безперешкодно перетинали країну з півночі на південь. Після багатьох століть страху, розпачу, непевності в майбутньому (саме таким був період Шести династій, що передував воцарінню династії Тан) люди знову відчували інтерес до життя, прагнення до активної діяльності, спрагу самоствердження, і кожний почував себе сильною особистістю в сильній державі. Словом, обстановка в країні виправдувала один із девізів царювання Сюаньцзуна — «Початок ери».

Нова ера почалася й у культурі. Міські ремісники створювали чудові вироби з металів, дерева й дорогоцінних каменів; у печах обпалювалася глина, і виготовлялася прекрасна кераміка, що за якістю наближалася до порцеляни. Художники розписували стіни величних печерних храмів, прикрашали розписами палаци й багаті садиби. Архітектори й садівники розбивали розкішні сади й квітники. Указом

імператора при дворі було засновано дві академії — Ліс Пензлів і Збори Мудрих; тисячами нових книг поповнилася імператорська бібліотека. Відкрилася школа, яка готувала акторів, — Грушевий Сад. На ринкових майданах виступали фокусники, танцюристи й музиканти.

Настало золоте століття поезії. Вірші писали всі: і генерали, і відставні чиновники, і бідні вчені, що не мали грошей на чашку рису. Вірші дарували друзям, родичам, покровителям; вірші замість листів посилали поштою; у складанні віршів змагалися на бенкетах. У «Повне зібрання танських віршів» увійшли твори 2300 (!) поетів — такий був загальний рівень культури.

Але що ж відбувалося далі? Згідно з традиційно китайським поглядом на історію, періоди розквіту й занепаду змінюють один одного з рівномірністю маятника, і цього разу розквіт царювання Сюаньцзуна змінився катастрофічним занепадом. В 755 році воєначальник Ань Лушань, маленький товстун, який забавляв своїми блазнівськими витівками імператора і його дружину — красуню Ян і весь чаньанський двір, підняв війська проти центрального уряду. Приводом для заколоту стало те, що імператор, на думку Ань Лушаня, надміру захопився красою дружини й перестав займатися державними справами, водночас перший міністр Ян Гочжун, брат красуні Ян, став безчинствувати. Тому він, Ань Лушань, прагнув відновити порядок в імперії, однак на ділі його солдати перетворили країну в безодню хаосу. Заколотники грабували, страчували й убивали. Юрби біженців потягнулися з півночі на південь; селянські поля заростали бур'яном; почався голод. Ці драматичні події безпосередньо торкнулися Лі Бо і ще більшою мірою — Ду Фу. Після падіння столиці Чаньань, захопленої заколотниками, і втечі імператорського двору Ду Фу, переодягнений в селянина, вирушив на північний захід країни, у Линьбу, де було оголошено про створення нового уряду на чолі з імператором Суцзуном. Однак в дорозі Ду Фу схопили заколотники. Кілька місяців він провів у захопленій ворогами Чаньані, нічого не знаючи про дружину й дітей. Згодом Ду Фу втік з полону й довго поневірявся країною. Усюди він бачив розорені поля й села, голодних і знедолених людей. Цей час став переломним для всієї творчості поета, — саме так, як ламаються гілки дерев під вагою сніжної лавини, що обрушилася з гір, змінився внутрішній лад

лірики Ду Фу, її кістяк, як виражалися середньовічні китайські критики. Якщо раніше Ду Фу був проникливим і тонким ліриком, співаком своїх самотніх дум, виразником потаємних рухів душі, то тепер він ніби відчув, що його голосом говорить народ, говорить історія, говорить доля, тому голос поета зазвучав з новою — несподіваною — силою. Саме повстання Ань Лушаня зробило Ду Фу великим поетом — або навіть навеличнішим, за визнанням більшості китайських критиків.

Лі Бо не лише став свідком заколоту Ань Лушаня, а й спостерігав зародження тих подій, які спричинили занепад блискучої ери Сюаньцзуна. В 742 році (чи на початку 743) поет отримав запрошення до палацу, де його зустріли з великою пошаною, оточили всілякими розкошами (з його слів, він спав на ложі зі слонової кістки, їздив на кращих імператорських конях і їв із золотого посуду) і зарахували до однієї з придворних академій.

Імператор, що високо цінував талант і знання Лі Бо, любив розмовляти з поетом і слухати його вірші. Прогулюючись садом з дружиною, імператор часто посилав за Лі Бо, щоб той оспівав у віршах її чарівну красу. Красуня Ян сама розтирала поетові туш, коли до нього приходило натхнення, а Сюаньцзун власноручно помішував ложечкою гарячий чай, щоб Лі Бо міг утамувати спрагу. Таке шанування почасти лестило самолюбству поета, та водночас він був розчарований у своїх очікуваннях. Вирушаючи до двору, Лі Бо мріяв про діяльну участь у державних справах, про право давати поради імператорові й казати йому правду в вічі, а натомість його використовували як іграшку. Державними справами опікувалися зовсім інші люди. Лі Бо був не настільки наївний, щоб не помічати, як родичі красуні Ян, і насамперед енергійний Ян Гочжун, все більше впливали на імператора. Тоді ж почалося возвеличення Ань Лушаня, яким опікувалися Сюаньцзун і його дружина (в 742 році Ань Лушань отримав посаду генерал-губернатора Пинлу). Словом, Сюаньцзун явно втрачав колишню репутацію мудрого й освіченого правителя, і обстановка в столиці була вже не такою, як на початку царювання. Інтриги й заздрість павутиною обплутали двір. Не дивно, що незабаром Лі Бо було обмовлено і вигнано з палацу (зять імператора поет Чжан Цзи заздрив таланту Лі Бо).

Лі Бо і Ду Фу не вдалося більше зустрітися: залишок років вони провели в мандрах,

і шляхи їхні більше жодного разу не зійшлись. Лі Бо помер в 762 році, не доживши всього одного року до закінчення заколоту Ань Лушаня. Його смерть оповита легендами так само, як і його життя: розповідають, що шістдесятирічний поет потонув, намагаючись піймати відбиття місяця в річці. Ду Фу помер в 770 році, будучи бідним, хворим, самотнім, але не втративши сили духу.

Закінчилося бурхливе, блискуче, повне протиріч восьме століття китайської історії. З'явилися нові поети, але слава Лі Бо і Ду Фу не потьмяніла, їхні вірші продовжували звучати, а їхні імена все частіше промовлялися разом.

Що ж таке «Лі й Ду», як скорочено говорять китайці, і чому це поєднання стало одним із найусталеніших символів китайської культури?

У Китаї здавна існувало уявлення про дві основи світу, що змінюють одна одну в ході його розвитку, — темну, нічну, таємничу основу Інь і світлу, денну, сонячну основу Ян. Якщо перенести значення цих понять на Лі Бо і Ду Фу, то у віршах першого можна побачити неясне нічне мерехтіння (Інь), а в рядках іншого — яскраве сонячне світло (Ян). За світоглядом Лі Бо — прихильник даосизму, вчення, заснованого на культурі природності. Даоси вважали, що людина — це насамперед істота природна, тому вона не повинна порушувати законів («Дао» — «шлях усього суцього»), якому підкоряється навколишній світ квітів, дерев, трав і каменів. Лі Бо, звичайно ж, добре знав ці секрети, адже він з юності подовгу жив у гірських монастирях, навчаючись у монахів-наставників. За словами поета, йому вдавалося досягти стану такої єдності із природою, що навіть птахи й звірі переставали його боятися. Лі Бо займався вивченням властивостей цілющих трав і осягав лаоське мистецтво «продовження життя»: певну дієту, дихальні вправи тощо.

Хоча під впливом старшого друга Ду Фу й захоплювався даосизмом, він до кінця днів залишився переважно конфуціанцем. Для прихильників навчання Конфуція, філософа VI – V ст. до н. е., людина — насамперед істота суспільна, тому конфуціанці давали настанови, як жити в суспільстві, родині, державі, як розумно й гармонійно влаштувати своє життя. Якщо даосці прагнули заглянути в глибини людського «я», збагнути внутрішню сутність людини, охоче віддавалися владі фантазії й неясних мрій і тому вважалися безумцями й диваками, то конфуціанці були людьми більш

тверезими й практичними, що, втім, не заважало їх тонкому почуттю краси й умінню цінувати радість життя. Одне з найголовніших понять у конфуціанстві — «любов до людини» (по-китайськи «жень»), Конфуцій виразив її значення майже тими ж словами, що й філософи Давньої Греції: не роби іншим того, чого не бажаєш для себе. Китайський філософ вірив, що в людині переважає добро, був упевнений, що порушення рівноваги між добром і злом здатне викликати посуху, повені й інші природні нещастя. Саме доброта й любов стали основою конфуціанських переконань Ду Фу, який присвятив їм і своє життя, і свою поезію.

Кожна епоха по-своєму виражає поняття патріотизму й громадянського обов'язку. За прагненням Ду Фу служити своєму імператору криються щирі громадянські почуття, глибока любов до батьківщини й турбота про її долю, тому зміст його лірики значно глибше тих чи інших конфуціанських ідей. Ду Фу — поет розмаїття й повноти життя. Він мав магічний дар перетворювати в поезію все, що бачив, незважаючи на усталені канони красивого й поетичного. Ду Фу шукав поезію на сільських вулицях, серед кварталів бідноти й військових поселень. Для нього поетичні навіть буденні речі — гра вуличних хлопчаків, селянська праця, моління в храмах, торгівля на ринках тощо. У віршах Ду Фу є усе, що мучило й гнітило, захоплювало й зачаровувало мільйони китайців. Немов гігантське дзеркало, вони відображають і минуле, і сьогодення, і майбутнє нації. Уся країна у часі й просторі ніби встає зі сторінок його книг: вірші Ду Фу не дарма називають «поетичною історією», а самого поета порівнюють із літописцем. Праця літописця кропітка, і тому Ду Фу — творець. Його рядки неначе вирізьблені у майстерні гравера й зберігають тепло вмілих рук. Ось чому Ду Фу так любить мистецьки зроблену річ, цінує вкладену в неї майстерність. Із проникливою силою оспівав він китайську архітектуру: вежі й пагоди, сади й парки, павільйони й палаци. Він тонко розумів живопис, музику й каліграфію, навіть мистецтво човнярів викликало його замилювання.

Лі Бо — поет іншого складу. У його руках важко уявити різець гравера, тому що натхнення поета спонтанне, миттєве, підпорядковане лаоському принципу «самоприродності» (китайською «цзи жань»). Лі Бо бере пензля лише в моменти найвищого поетичного осяяння, найвищого злету фантазії, щоб вірш — готовий від

першого й до останнього рядка — ліг на папір. Поета вабить не стільки буденне й звичайне, скільки «дивне й незвичайне»: рідкісне каміння, вигадливо зігнуті сосни, дивні обриси гір, таємниче світло місяця. Поет відчуває спорідненість з усім всесвітом, таким неосяжним і водночас здатним поміститися на його долоні. Космічний потік буття підхоплює поета, і тоді все стає єдиним і вічним — дерева, трави й сам Лі Бо. Природа відповідає поетові тим же, із чим він звертається до неї: вона бачить і чує, відчуває й розуміє.

Згряя птиць пролетіла і зникла ту ж мить вдалині,

Сиротлива хмаринка за ними слідом поспішає.

Я на гори дивлюся — й не набридає мені,

Горам також на мене дивитися не набридає.

«На самоті сиджу в горах Цзінтіньшань»

Лі Бо і Ду Фу зверталися до багатьох жанрів середньовічної словесності — не тільки поетичних, а й прозаїчних. У традиційному Китаї не існувало різних розходжень між віршами й прозою класичною літературною мовою (зате різко відрізнялися класична й простонародна літератури), і деякі жанри — приміром, довгі описові оди — можна однаковою мірою віднести й до прози, й до поезії. Лі Бо і Ду Фу обоє віддали данину барвистій багатослівності стародавньої «оди», проте прославилися насамперед своїми віршами. Саме китайське слово «вірші» («ши») походить від назви однієї з найдавніших поетичних пам'яток — «Книги пісень» («Ши цзин»), і, таким чином, воно ніби освячене авторитетом багатовікової традиції. У часи династії Тан традиційні форми вірша збереглися й поети охоче ними користувалися, створюючи твори прості й невігядливі, близькі за духом до народної пісні. Поряд з «віршами старої форми» танські поети активно освоювали «сучасну форму вірша», яка вимагала дотримання строгих правил римування, паралелізму (середні рядки вірша ніби дзеркально відображали один одного), чергування тонів (в китайській мові кожен ієрогліф вимовляється певним тоном — рівним, падаючим або висхідним, і теоретики «сучасної форми» закликали поетів підбирати слова з таким розрахунком, щоб у рядку виникав закінчений музичний малюнок і вірші немов би співалися на задану мелодію).

Обидва поети майстерно володіли «сучасною формою вірша»,— їхні відточені чотиривірші й восьмивірші своєю завершеністю й строгою впорядкованістю всіх елементів не поступаються знаменитому італійському сонету. Не менш вміло вони користувалися й формою давньої народної пісні. Ду Фу скористався цим традиційним жанром, щоб розповісти про народні лиха й тяготи. Поетові вдалося сплавити форму давніх пісень із найгострішим сучасним змістом, наповнивши їх прикметами дня, живими й образними деталями.

...В імператорських палацах середньовічного Китаю були секретні комори, у яких зберігалися давні скарби, рідкісні й незвичайні речі. Поезію Лі Бо і Ду Фу теж можна порівняти з такою скарбницею, але не секретною, а відкритою для всіх. Були часи, коли Лі Бо і Ду Фу читали тільки на батьківщині, а тепер завдяки численним перекладам їхні вірші відомі в усьому світі. Лі Бо і Ду Фу порівнюють із Шекспіром, Петраркою, Тютчевим, Тичиною, їхні кращі рядки вважають надбанням світової культури.

Лі Бо.

Печаль на яшмовому ганку

На яшмових сходах
біліє холодна роса.

Промокли панчохи.
Пливуть мовчазні небеса.

Дивлюсь крізь фіранку
на місяць осінній печальний,—

На тихій воді він тремтить
і повільно згаса.

Осінні почуття

Скільки днів ми в розлуці,
а серцю немає розради.

Рис давно уже встиг
прорости біля наших воріт.

У кущах не змовкають —

від холоду плачуть цикади,

І все нижче схиляється
в хмарах густих небовид.

Світлячкам їх ліхтарики
біла роса погасила,

Біла паморозь вкрила
холодну осінню траву.

Рукавом прикриваюся —
стримати сльози несила,

Тільки спомином щастя
й чеканням на тебе живу.
Поезії в перекладі Л. С. Первомайського

Ду Фу

При місяці згадую брата

Тривожно гримлять барабани — вже люди не ходять;
Це осінь, і чується втомлена пісня гусей...

А ніч розсипає дзвінкої роси білі води;
А в ріднім краю місяць світло ясніше несе.

І брат мій далеко, розлучені ми — чи навіки?
Ніхто не пита, чи помер я давно, чи живу;

Я довго не маю листів, а послав їх без ліку,—
Пожежі війни все палають вві сні й наяву...
Переклад Я. Шекери

Повертаються дикі гусі

Я приїхав на схід — від домівки це тисячі лі.
Як уляжеться бунт, повернуся якої весни?

Споглядаю над містом гусей — серце рветься з німої журби,
Бо на північ летять, на вітчизну вертають вони!
Переклад Я. Шекери

Пісня про хліб і шовк

У Піднебесній, по Китаю всьому,
Є тисяч десять міст, мабуть;

Але чи є хоча б одне, в якому
Не славилася б воїнів можуть?

А що, якби серпи, мотики й рала
Повикувати нам з блискучих лат,
Аби вони покiрно оборали
Скрiзь запустiлi всi поля улад?

Гiркi ридання вже не поливали б
Ту землю, де гула страшна вiйна.
Чоловiки б iз пiснею орали,
Жiнки б наткали з шовку полотна.
Переклад Я. Шекери

Заглибимось у текст вiршiв

1. Класична китайська лiрика дуже своєрiдна. Це помітно вже під час першого читання вiршiв. Ми відчуваємо їх особливий ритм, тому що кожна строфа мiстить цезуру (паузу, що роздiляє слова у вiршi). Наприклад, у вiршi Лi Бо «Печаль на яшмовому ганку» цезура стоїть у кiнцi першого рядка кожної строфи:

На яшмових сходах //
бiлiє холодна роса.

Прочитайте виразно цей вiрш, дотримуючись правильного ритму.

2. Дворядкова строфа у класичному китайському вiршi мiстить однакову кiлькiсть слiв — 4, 5 або 7. Від кількості слів залежить і місце цезури: у 4-слiвних i 5-слiвних строфах вона стоїть пiсля другого слова, у 7-слiвнiй — пiсля четвертого. Проте слiд пам'ятати, що китайське письмо — iєрогліфічне; при перекладах кiлькiсть слiв не завжди спiвпадає з кiлькiстю iєрогліфiв.

Прочитайте виразно вiрш Лi Бо «Осiнні почуття», передаючи правильний ритм цього вiрша.

3. Переклади китайських вiршiв часто мають бiльшу кiлькiсть слiв у рядку, нiж є iєрогліфiв в оригiналi, проте правильнiсть вiдтворення цезур (пауз) перекладачами дотримується з допомогою роздiлових знакiв:

Тривожно гримлять барабани // вже люди не ходять //

Це осінь // і чується втомлена пісня гусей...

Прочитайте виразно вірш Ду Фу «При місяці згадую брата».

4. Чи помітили ви, що є темою китайської лірики? Це — певна мить людського життя, спогад, що зворушує душу, споглядання краси рідної природи і думки, що виникають при цьому. Усе це викликає певний настрій, найчастіше — настрої світлого суму, печалі. У китайській поезії існує ціла традиція печалей — печаль про швидкоплинність життя, про старість, про розлуку з коханою (другом, братом) тощо.

З чим пов'язана печаль у вірші Лі Бо «Печаль на яшмовому ганку»?

Як показано сум ліричного героя в поезії Ду Фу «При місяці згадую брата»? Які образи природи допомагають нам зрозуміти цей сум?

5. Природа і людина в китайській поезії злилися воедино. Давні китайські поети ніколи не оспівували неспокійне місто, в їхніх віршах відтворено близькість людини до благодатної рідної землі, з її квітами і плодами, деревами і птахами. Уявіть, як гірко було бачити натхненному поетові Ду Фу розорення китайських земель під час нескінченної громадянської війни, свідком якої він був.

Яку думку висловлює поет у «Пісні про хліб і шовк»? Як перекликається вона з біблійною метафорою про необхідність «перекувати мечі на рала»?

6. Характерними особливостями китайської поезії є її відкритість і щирість: ліричний герой ділиться з нами своїми думками, почуттями, переживаннями. Майже кожен вірш є своєрідним щоденниковим записом з приводу пережитої життєвої події.

З якого приводу сумує поет у вірші «Осінні почуття»? Як передано його переживання?

7. Які громадянські почуття відтворено у вірші Ду Фу «Повертаються дикі гуси»?

8. Ви вже знаєте, що строфа в китайському вірші складається з двох рядків. Разом із цезурою така будова вірша сприяє розміреності і музичності його звучання. (У класичній китайській поезії є навіть особливий жанр — «ци»: спочатку створюється певна мелодія, а потім — вірш).

Прочитайте виразно вірш Лі Бо чи Ду Фу, який вам найбільше сподобався, і який,

на вашу думку, є найбільш музичним.

Для самостійної роботи

9. Розкажіть про художні особливості китайської поезії, використавши попередні матеріали.
10. Підготуйте виразне читання одного-двох вивчених віршів (на вибір).
11. Підготуйте розгорнуту відповідь на запитання: чому творчість китайців Лі Бо і Ду Фу вважається вершиною світової лірики?

Для майбутніх філологів

Відберіть інші вірші з творчості Лі Бо і Ду Фу, які вам подобаються, і прочитайте їх у класі.

Література:

1. Тань Аошуан. Китайская картина мира. Язык, культура, ментальность. – М., 2004.
2. Алексеев В. М. В старом Китае. – М., 1958.
3. Смирнов Илья. Об одном стихотворении Ли Бо / Иностранная литература. – 2007. – №2.

Лі Бо

Ду Фу

床前明月光
疑是地上霜
举头望明月
低头思故乡

Вірш Лі Бо «Думки тихої ночі»